

Vlaams
Parlement

vergadering **C56**
zittingsjaar 2018-2019

Woordelijk Verslag

Commissievergadering

Commissie voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media

van 13 december 2018

INHOUD

VRAAG OM UITLEG van Bart Caron aan Sven Gatz, Vlaams minister van Cultuur, Media, Jeugd en Brussel, over de uitgestelde heropening van het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen (KMSKA) – 355 (2018-2019)	
VRAAG OM UITLEG van Katia Segers aan Sven Gatz, Vlaams minister van Cultuur, Media, Jeugd en Brussel, over de heropening van het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen (KMSKA) – 401 (2018-2019)	3
VRAAG OM UITLEG van Manuela Van Werde aan Sven Gatz, Vlaams minister van Cultuur, Media, Jeugd en Brussel, over de impact van de EU-Ecodesignrichtlijn op de podiumkunstensector – 348 (2018-2019)	12
VRAAG OM UITLEG van Cathy Coudyser aan Sven Gatz, Vlaams minister van Cultuur, Media, Jeugd en Brussel, over het advies van de Strategische Adviesraad voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media (SARC) over de rol van de Vlaamse overheid in het lokale cultuurbeleid met betrekking tot cultureel erfgoed – 376 (2018-2019)	16
VRAAG OM UITLEG van Marius Meremans aan Sven Gatz, Vlaams minister van Cultuur, Media, Jeugd en Brussel, over de verder geplande acties met betrekking tot het digitaleradiolandschap – 389 (2018-2019)	25

**VRAAG OM UITLEG van Bart Caron aan Sven Gatz, Vlaams minister van Cultuur, Media, Jeugd en Brussel, over de uitgestelde heropening van het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen (KMSKA)
– 355 (2018-2019)**

**VRAAG OM UITLEG van Katia Segers aan Sven Gatz, Vlaams minister van Cultuur, Media, Jeugd en Brussel, over de heropening van het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen (KMSKA)
– 401 (2018-2019)**

Voorzitter: de heer Bart Caron

Bart Caron (Groen): In de pers konden we lezen dat de opening van het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten in Antwerpen (KMSKA) met minstens twee jaar wordt uitgesteld. U sprak van het snijpunt 2020-2021. De directie van het KMSKA liet in haar reactie zelfs dat nog open. Dat betekent dat het museum zowat tien jaar gesloten zal zijn voor het publiek. Dat is volgens mijn bescheiden mening tot wel een heel lange periode voor een museum, ook voor de bekendheid en de uitstraling van het museum.

Dat betekent niet dat het museum ondertussen niet heel wat extra-murosactiviteiten heeft georganiseerd, en ook met zijn collectie op andere plekken op een interessante manier aan de slag is gegaan. Dat wil ik ook wel even onderstrepen.

Ik fixeer me in mijn vraag op die openingsdatum 2020-2021 én op de kosten die die verbouwingen met zich hebben meegebracht.

Welke factoren liggen aan de basis van het uitstel?

Zijn er in de voorbije jaren eigenlijk wel voldoende kredieten vrijgemaakt? Is dat een verklaring? Of heeft het te maken met de voorbereiding van de werken waardoor veel tijd is verloren gegaan? Zijn er andere verklaringen?

Hebt u, en eventueel uw voorganger, onvoldoende middelen voorzien?

In de begroting van 2019 is er een daling van de kredieten voor 'alternatieve programmatie' met 1,5 miljoen euro, al gaat dat niet echt over het gebouw. Ik denk – maar ik ben niet helemaal zeker – dat dat een eenmalige kredietlijn was. Welke plannen heeft het KMSKA nog inzake alternatieve programmatie voor de twee komende jaren gelet op het feit dat ze twee jaar langer gesloten zullen zijn?

Welk budget wordt nog uitgetrokken voor de afwerking van de verbouwingswerken en inrichtingskosten? Ik verneem dat het toch ook gaat over een aantal kosten die niet in de originele plannen van het masterplan waren opgenomen, met name de burelen, de tuinaanleg, de inrichting van een onthaalruimte, de inkom, een aantal digitale technieken.

Ten slotte: hoeveel hebben de werken ondertussen gekost?

De voorzitter: Mevrouw Segers heeft het woord.

Katia Segers (sp.a): Het KMSKA is al zeven jaar lang onderhevig aan een grondige renovatie. Die zou normaal gezien afgerond zijn in 2019, maar nu blijkt dat het eerder 2022 zal worden.

De Vlaamse overheid is daarvoor opdrachtgever, het Facilitair Bedrijf van de stad Antwerpen is gemandateerd om het project uit te voeren in samenwerking met het Fonds Culturele Infrastructuur (FoCI). Het budget voor de renovatie – de heer Caron had het er ook over – werd in 2010 al eens opgetrokken naar 74 miljoen euro. Momenteel wordt de eindkost op 90 miljoen euro geraamd.

Het KMSKA is een van onze mooiste musea in Vlaanderen. Het is een pronkstuk. Helaas blijkt de complexiteit van de renovatie toch onderschat geweest te zijn.

Dat het museum gesloten is, betekent niet dat het personeel niet actief is gebleven. De afgelopen jaren werkte het museum mee aan verschillende tentoonstellingen in twaalf landen. Ook werden kunstwerken uit de collectie uitgeleend.

Het belang van de renovatiewerken staat uiteraard buiten kijf. Dat werken al eens vertragingen kunnen oplopen, gebeurt ook niet zelden, maar de termijnen van de renovatie van het KMSKA blijven maar opschuiven.

Minister, kunt u een overzicht en toelichting geven bij alle problemen die zijn opgedoken sinds de start van de renovatie in 2011? Waarom waren deze onvoorzien en dus niet opgenomen in de planning?

De eindkost wordt geschat op 90 miljoen euro. Dat is een heel stuk hoger dan het initiële budget van 44 miljoen euro. Kunt u duiden wat de oorzaak is van die overschrijding en hier misschien een iets gedetailleerdere schatting van die 90 miljoen euro geven?

Wat zijn de implicaties voor de verdaging van de heropening, die voorzien was in 2017 en nu vooropgesteld is in 2022, voor alle aspecten van de werking van het museum en zijn collecties?

Ten slotte: behalve de renovatie van het KMSKA zijn er nog enkele grote renovatiewerken van culturele infrastructuur in aantocht. Ik denk dan aan de Opera van Gent en het Museum van Hedendaagse Kunst Antwerpen (M HKA). Welke lessen trekt u uit dit renovatiedossier zodat de controle van tijd en budget voor de werken die er nog aan komen aan die andere gebouwen beter kan gebeuren?

De voorzitter: Minister Gatz heeft het woord.

Minister Sven Gatz: De voornaamste vraag is wat er aan de basis ligt van het uitstel en welke problemen we allemaal zijn tegengekomen.

Ik geef even een reconstructie. In 2006 stelde het architectenbureau Claus & Kaan Architecten – nu gewoonweg KAAAN Architecten – het masterplan voor. Sommigen onder u zullen zich dat nog herinneren. Dat masterplan bestond uit zeven delen en de kost voor de uitvoering van het totale pakket werd geraamd op 49,9 miljoen euro. In 2007 werd het ontwerp dan herwerkt naar twee fases.

De vorige Vlaamse Regering maakte voor de renovatie van het KMSKA een budget van 44 miljoen euro vrij. De effectieve investeringen gebeurden in 2010 met de studie fase 2, in 2011 met de uitvoering van fase 1 en in 2012 met de uitvoering van fase 2. Enkele cruciale deeldossiers, beschreven in het oorspronkelijke masterplan, werden uit het bouwdoossier geschrapd om binnen dit budget te blijven.

Inmiddels werden deze dossiers opnieuw opgevist. U bent daarvan op de hoogte. Het gaat dan over de renovatie van de gevel, die in uitvoering is, de security, die ook in uitvoering is, de tuinaanleg, de ICT-problematiek en de inrichting van het museum. De renovatie van het kantoorgedeelte is hierin niet meegenomen.

Bij de uitvoering van de werken, gestart in 2011, is vastgesteld dat er aanzienlijk meer asbest aanwezig was dan oorspronkelijk geraamd. Concreet werd er in de eerste fase 4,1 miljoen euro en in de tweede fase 3,4 miljoen euro aan de asbestsanering uitgegeven. Dat is in totaal 5,3 miljoen euro meer dan initieel geraamd werd.

De prognose van de bezoekerscijfers die meer dan 10 jaar geleden voor het KMSKA werden gemaakt, was erg voorzichtig. Uit recent onderzoek blijkt dat

musea die recent vernieuwd en vervolgens heropend werden, een recordaantal bezoekers halen. Daar kunnen we ons op zichzelf alleen maar over verheugen. Voor het KMSKA werd er destijds echter rekening gehouden met een beperkte stijging van bezoekers. In het nieuwe businessplan gaat men nu uit van 300.000 bezoekers op jaarbasis in plaats van 170.000. De inkomzone van het KMSKA werd hier niet op ontworpen en de plannen worden om die reden momenteel herwerkt.

Door de lange doorlooptijd van het project is er inmiddels een nieuwe visie gegroeid over hoe het museum optimaal te exploiteren. Het KMSKA wil zich in de toekomst veel meer profileren als belevingsmuseum en volop inzetten op participatie van de bezoekers, wat op zichzelf uiteraard ook een goede zaak is.

Een laatste element is dat inclusiviteit langzamerhand ook een steeds belangrijkere plaats inneemt binnen onze samenleving. Op het vlak van toegankelijkheid van gebouwen stijgen de verwachtingen zienderogen. Bij de start van het dossier was er één aangepaste ingang voorzien. Er wordt nu een nieuwe bijkomende ingang gerealiseerd op het gelijkvloers die de toegankelijkheid merkbaar moet verhogen.

Dit zijn een aantal verklaringen die aangeven waarom we niet op het oorspronkelijke budget zijn kunnen blijven, maar ik treed daarover graag met u in debat.

Wat de tweede vraag betreft, werden de nodige kredieten de voorbije jaren wel degelijk vrijgemaakt voor de op te starten fases. Je kunt dan ook stellen dat de werkzaamheden op de werf niet zijn stilgevallen door budgettaire beperkingen – gelukkig maar. Wel is het zo dat een aantal onvoorziene werkzaamheden zijn opgedoken, zoals de bijkomende asbestverwijdering, die niet alleen meer kost, maar ook een verschuiving in de planning heeft teweeggebracht.

Het is trouwens niet vreemd dat er een aantal al dan niet onvoorziene problemen wordt vastgesteld bij de realisatie van een project van een dergelijke omvang en complexiteit als de renovatie van het KMSKA. Het gaat om onvoorziene omstandigheden met gevolgen voor het budget en de planning, die ervoor gezorgd hebben dat de bufferruimte doorheen de jaren volledig werd benomen – opgegeten, om het beter te zeggen.

Door de afhankelijkheid van de verschillende fases is het ook niet meer mogelijk parallel te plannen; in een eerste fase van een bouwwerf lukt dit beter dan bij de opbouw en herinrichting van een museum.

De deeldossiers bevinden zich ondertussen in de studiefase en kunnen in uitvoering gaan, zodra de bouwkundige werken van de huidige fase zijn afgerond.

Wat de middelen betreft die ik en mijn voorganger voorzien hebben, werd het masterplan opgedeeld in verschillende fases. De vorige Vlaamse Regering voorzag slechts voor de eerste twee kredieten. Die bedroegen 44 miljoen euro, zoals ik al zei. In de loop van de jaren werd er 26 miljoen extra ingebracht om de meerwerken en de bijkomende deeldossiers te financieren. Zo bracht het toenmalige Financieringsfonds voor Schuldafbouw en Eenmalige Investeringsuitgaven (FFEU) 8,4 miljoen euro in en werd er in 2017 op de FoCI-begroting 9 miljoen euro aan extra middelen ingeschreven. Het resterende bedrag wordt gefinancierd via de recurrente dotatie van FoCI. Daarover zal in de komende periode uiteraard nog discussie zijn.

In de begroting van 2019, zo zei de heer Caron, is er een daling van de kredieten voor alternatieve programmatie met 1,5 miljoen euro vast te stellen. Wat is daar de achtergrond van?

Sta me toe de 1,5 miljoen euro waarnaar wordt verwezen, te kaderen. De dotatie die KMSKA ontvangt als Dienst met Afzonderlijk Beheer (DAB) voor de werking en de lonen, bedroeg in 2016 en in 2017 ongeveer 2,5 miljoen euro. Met de

begrotingsopmaak 2018 werd deze dotatie verhoogd met 500.000 euro om de opening voor te bereiden en dus, onder andere, de beelden klaar te maken en te restaureren en de schilderijen die in het nieuwe museum tentoongesteld zouden worden, opnieuw in te kaderen, maar ook om consultancy in te huren, met het oog op de nieuwe organisatiestructuur. Zoals u al begrepen zult hebben, betrof dit geen systematische verhoging van de dotatie.

De resterende 1 miljoen euro waarop nu wordt gedomd, werd niet aan de dotatie voor KMSKA toegevoegd. Met het oog op een heropening in 2019 dachten we om eenmalig 1 miljoen euro te voorzien voor een grote Bruegeltentoonstelling, vanuit de middelen voorzien voor ontwikkelingsgerichte en internationale projecten die de structurele werking van erfgoedorganisaties overstijgen. We blijven dus wel in dezelfde sfeer, maar niet bij dezelfde toegewezen organisatie. Zoals u weet, zou deze tentoonstelling deel uitgemaakt hebben van het programma 'Vlaamse Meesters' van Toerisme Vlaanderen, maar tijdens de begrotingsaanpassing 2018 liet ik reeds verstaan dat deze geplande openingstentoonstelling niet kon doorgaan. Dat had onder meer te maken met het overbrengen van werken naar Antwerpen vanuit Brussel en Madrid, om diverse redenen.

Andere projecten rond het thema 'Vlaamse Meesters'/'Antwerpen Barokstad 2018', geprogrammeerd in Antwerpen, werden deels via deze middelen gefinancierd. Uiteindelijk droegen we bij aan twee projecten van vzw Antwerpen Kunststad, omdat we toch wilden dat de toegewezen middelen het programma 'Vlaamse Meesters' zouden kunnen versterken. Dat ging enerzijds naar de financiering van Sanguine, een tentoonstelling in het Museum van Hedendaagse Kunst Antwerpen (M HKA) en anderzijds naar de herpresentatie van de Dulle Griet in het Museum Mayer van den Bergh.

Het KMSKA ontwikkelde naar aanleiding van de sluiting de voorbije jaren tal van initiatieven om de collectie te blijven tonen aan een breed publiek. Door de jaren heen gaat het toch om 1700 bruiklenen en tal van expo's in binnen- en buitenland. Aangezien we van de nood een deugd gemaakt hebben, zou ik hier kunnen zeggen dat het KMSKA dankzij dat grote aantal bruiklenen wel een vrij groot krediet opgebouwd heeft bij bevriende instellingen, waar we de komende jaren hopelijk op kunnen kapitaliseren.

Met andere woorden, als je veel werken uitleent, zullen er op een gegeven moment ook wel veel werken van andere instellingen naar Antwerpen kunnen komen. Dat hopen we dan toch.

Ook het onderzoek op de collectie is intenser dan ooit tevoren. De restauratiecampagne draait op volle toeren en mede dankzij privéfinanciering zullen alle werken op zaal in orde zijn tegen de heropening.

Ook de komende jaren zal het KMSKA onverminderd initiatieven van museale en andere partners actief blijven ondersteunen, in het kader van de uitbouw van het netwerk. In 2018 initieerde het museum zelf een expo in Venetië, in samenwerking met Toerisme Vlaanderen. Ook de initiatieven in het kader van het Breugeljaar worden actief ondersteund.

Voor 2019 worden momenteel een aantal mogelijke pistes bekeken. Zo is er het idee om een aantal deelcollecties elders in Europa te tonen nu het museum inderdaad langer dan verwacht gesloten blijft. Op zich zou dat geen noemenswaardige meerkosten mogen genereren.

Een andere vraag betrof het budget voor de afwerking van de verbouwingswerken en inrichtingskosten. Voor de resterende deeldossiers, met name de inrichting van de publieke en tentoonstellingsruimtes, de tuinaanleg, ICT en de renovatie van de kantoren, zal een bedrag van circa 20 miljoen euro moeten

worden uitgetrokken. Een nota waarin die kosten worden verantwoord, wordt voorbereid voor de volgende legislatuur, maar ik neem mijn verantwoordelijkheid, zodat de bouwwerken in elk geval niet zullen stilvallen. Dat is immers het laatste dat we nu kunnen gebruiken.

Hoeveel hebben de werken ondertussen gekost? Sommigen onder u hebben het correct begroot. Het heeft ook in de kranten gestaan. Momenteel is er reeds 70 miljoen euro vastgelegd voor de bouwkundige werken tot en met midden 2020. Wat met de eindkosten? Ter zake komt de eindmeet van 90 miljoen euro inderdaad in zicht. In 2008 werd in het bedrag van 44 miljoen euro voorzien voor de eerste twee fases van het masterplan. Dat werd destijds als volgt gespreid. Er was sprake van 8,5 miljoen euro voor de uitvoering van de eerste fase: het casco gereedmaken van een definitief depot voor de kunstwerken, het gedeeltelijk saneren van asbest, het verwijderen van alle aanwezige installatievoorzieningen en bepaalde binnenwanden, het maken van vloeropeningen en wanddoorbraken en het voorzien in tijdelijke installaties voor het interne depot. Het tweede bedrag was 4 miljoen euro voor de ontwerpstudie van de tweede fase. Het derde, grootste bedrag was 31,5 miljoen euro voor de uitvoering van de tweede fase, zijnde het realiseren van het verticale museum binnen het bestaande museum door middel van het construeren van vier vides op de plaatsen van de huidige vier patio's en van een overspannende bovenzaal.

Al tijdens de uitvoering van de eerste fase werd het voorziene budget overschreden. Bij oplevering van die fase stond de teller reeds op circa 11 miljoen euro, voornamelijk door de bijkomende kosten voor de gedeeltelijke asbestsanering. In 2014 werd de uitvoering van de tweede fase dan gegund voor 37,4 miljoen euro in plaats van 31,5 miljoen euro. De verhoging is te verklaren door de indexering zes jaar na de toekenning van het budget en de kennis van het complexe gebouw die werd verkregen tijdens de eerste fase van het traject. Het grootste deel van de asbestsanering werd in dit dossier opgenomen en werd gefinancierd met FFEU-middelen (Financieringsfonds voor Schuldafbouw en Eenmalige Investeringsuitgaven). De stijging van de bouwkosten had uiteraard ook rechtstreekse implicaties op het ereloon van de studiebureaus.

In de loop van deze legislatuur werden de initieel niet geplande werken opgestart. Zo startten dit jaar de renovatie van de gevel, ten belope van 3,5 miljoen euro, en de studie voor de tuinaanleg, voor 100.000 euro. De meeste deeldossiers zijn daarbij ook noodzakelijk om het gerenoveerde gebouw terug operationeel te maken: de inrichting van het museum voor 6,5 miljoen euro, de securityinstallatie voor 2 miljoen euro en ICT voor 1 miljoen euro. De studie van de renovatie van de kantoorvleugel moet nog worden opgestart. Die bouwkosten worden voorlopig geraamd op 3,5 miljoen euro.

Welke zijn de implicaties voor de verdaging van de heropening? Het KMSKA heeft zich voldoende kunnen voorbereiden op de uitgestelde heropening. De algemene museale werking gaat onverminderd voort. Ik heb het dan over alle initiatieven op het vlak van collectieonderzoek, collectiebeheer en collectie-informatie. Die zijn zelfs nog aangescherpt ten opzichte van vroeger. Het KMSKA voert een bijzonder actief bruikleenbeleid – ik zei het al – in functie van het tonen van de collectie aan de buitenwereld en het creëren van goodwill voor de toekomst. Deze dossiers vergen een nauwgezette opvolging, verzekering, transport, koeriers... Het KMSKA werkt actief mee aan een indrukwekkend aantal tentoonstellingen. Het project van het nieuwe museum vergt anderzijds ook veel extra inspanningen van het hele team. Dat gaat dan over het nauwgezet opvolgen van alle facetten van de bouw- en inrichtingswerken, over het geven van de nodige input voor de programma's van eisen van alle deeldossiers, zoals infrastructuur, gevel, tuin, ICT, security, inrichting, shop, café enzovoort. Het gaat ook over het voorbereiden van de nieuwe collectiepresentatie: de concept- en content-

ontwikkeling, het concept informatieoverdracht, het concept 'hospitality' en de 'customer journey', dus de beleving van de bezoeker. Het gaat ook over het uitwerken en implementeren van alle logistieke aspecten: de bewaking in de zalen, de nachtbewaking, de werking van de kassa's, de variabele signalisatie en dies meer.

Een beperkt aantal mensen met een zeer specifieke functie, bijvoorbeeld de erfgoedbewakers, werden gedetacheerd naar collega-instellingen, zoals het Museum aan de Stroom (MAS) Antwerpen. Het KMSKA-team is in de loop der jaren sterk in aantal verminderd. Voor de sluiting waren er nog 120 medewerkers, nu nog ruim 70. Een aantal functies werden niet opnieuw ingevuld. Het KMSKA heeft een toekomstig organogram opgesteld met ruim 100 medewerkers. De nieuwe aanwervingen zullen twee jaar voor de heropening worden opgestart.

Ten slotte zullen een aantal huurcontracten moeten worden verlengd en verder opgevolgd, zoals het museumdepot in Kallo en het Felixarchief. Het verblijf in het Vlaams administratief centrum (VAC) Anna Bijns zal moeten worden verlengd. Daarvoor zijn de eerste gesprekken opgestart.

Die meerkosten voor één grote werf, allemaal goed en wel, maar er zijn er nog andere op komst, zoals Opera Gent en het M HKA, zo werd gesteld. Er werd gevraagd welke lessen we hieruit kunnen trekken.

Uiteraard pleit ik voor een meer integrale benadering van de projecten. Het verleden heeft uitgewezen dat het opsplitsen in verschillende deelprojecten tot termijnverlengingen en oplopende kosten kan leiden, en in dit geval heeft geleid.

Om een kwaliteitsvol project te realiseren, is een faseplan noodzakelijk. Al van bij het opstellen van het masterplan dient de visie op lange termijn volgens een prioritaire aanpak te worden geconcretiseerd. Er dienen doelstellingen en criteria voor het project te worden uitgestippeld. Van bij aanvang van het traject moeten de prioriteiten en de fasering van de deelprojecten worden uitgetekend en moet worden bepaald wanneer er in middelen moet worden voorzien. De projectstructuur moet helder gedefinieerd worden, met aanduiding van duidelijke aanspreekpunten. Ook het eigenaarschap moet eenduidig afgesproken worden.

De coördinatie van het geheel is cruciaal en er moet een grotere resultaatsverbintenis worden bereikt met de verschillende spelers, of het nu gaat over bouwwerken, inhoud van de collectie, organisatie van het museum enzovoort. De doelstellingen en timing moeten voor alle partners steeds duidelijk zijn.

Ik veroorloof mij nog een bedenking te maken, aansluitend op deze laatste, nogal algemeen geformuleerde conclusies. Een journalist van een krant vond mijn vaststelling dat de overheid onvoldoende is toegerust om dergelijke werven te begeleiden niet geloofwaardig. Ik wil hier uit de doeken doen waarom mijn stelling wel hout snijdt. Er werd op een bepaald moment verwezen naar het feit dat het Afrikamuseum wel op vier jaar tijd kan opengaan en dat we hier al aan zeven jaar zitten, die er uiteindelijk tien zullen worden.

Voor alle duidelijkheid, ik ben heel blij dat het Afrikamuseum opengaat en ik zal de inhoudelijke discussie daarover nu niet voeren, maar dit was een eenvoudiger werf omdat het ging om een eenvoudigere renovatie van een bestaand gebouw, waar een ander gebouw is naast gezet. Dat is altijd eenvoudiger dan, zoals hier, twee gebouwen in elkaar schuiven. Ook de schaal van het KMSKA is toch nog van een iets andere orde.

Ik ben wel, misschien te laat, tot de vaststelling gekomen – ik doe dat ook in naam van de bevoegde diensten – dat wij in feite niet uitgerust zijn om werven van deze omvang vanuit Cultuur te begeleiden. Concreet doet het Fonds

Culturele Infrastructuur (FoCI) zijn uiterste best, maar het is maar uitgerust om niet al te complexe werven te begeleiden tot 10 of 15 miljoen euro – als ik er een bedrag op zou mogen plakken. Dat is de kennis en de expertise die ze hebben, maar eenmaal het daar boven gaat, wordt het moeilijk. Het is ook niet zo dat wij in de Vlaamse overheid – tenminste met mijn beperkte kennis van de hele Vlaamse overheid – voldoende mensen hebben om dergelijke complexe werven museaal te begeleiden. Dit is iets anders dan een kantoorgebouw zetten.

Ik moet dus naar oplossingen zoeken, waarschijnlijk samen met de volgende Vlaamse Regering, voor zover ik daar een rol in zal spelen want dat is absoluut niet zeker. Ik moet dus naar oplossingen zoeken om een begeleiding van werven op dat niveau mogelijk te maken. Dat zal natuurlijk geld kosten. Dat is het nadeel. Men kan inderdaad een aparte consultant aanwerven voor de coördinatie van dit plan en ik denk dat dit noodzakelijk zal zijn. Het FoCI doet zijn uiterste best, maar dit overstijgt zijn kunnen. Men wordt maar één keer in de vijftig jaar of misschien zelfs langer geconfronteerd met dergelijke werven. Men kan dus ook niet verwachten dat dergelijke knowhow bij de administratie of bij het KMSKA zelf in huis is. We zullen daar echt naar een oplossing moeten gaan, want ook het Museum van Hedendaagse Kunst Antwerpen (M HKA) kondigt zich aan als iets van dezelfde orde. Bouwtechnisch is het misschien eenvoudiger omdat het gaat om een nieuw gebouw op een nieuwe plek, maar ook daar zijn er bijkomende studies bezig over de ondergrond. Dat is echt allemaal niet zo simpel. De Opera van Gent zal iets zijn op een kleinere schaal, maar zal qua complexiteit misschien vergelijkingspunten hebben. Een dergelijke omvang van werken vanuit cultureel oogpunt zal dus bijkomende knowhow vragen.

Ik was er niet bij toen de oorspronkelijke plannen zijn opgemaakt, maar misschien wist men toen wel al dat men ergens tussen 70 en 90 miljoen euro zou uitkomen en niet bij 44 miljoen euro. Heeft men het toen misschien niet durven zeggen omdat men er anders niet zou aan beginnen? We moeten toch wel de ambitie blijven hebben in Vlaanderen – aan dit publiek moet ik dat niet zeggen – om te zeggen hoeveel iets zal kosten, want we weten ook – de studie van de VRT en andere multiplicatoreffectenstudies van culturele investeringen indachtig – dat elke investering in cultuur minstens 1,5 euro of 3 euro return opbrengt. In het geval van de VRT was dat 2,2 euro. Dit zijn dus geen verloren investeringen, maar het zijn wel investeringen die ESR-matig zeer veel vragen van een overheid, met de Europese beperkende maatregelen die we vandaag kennen.

Ik pleit dus wel degelijk voor het voortzetten van die ambitie. Ik zoek nog naar oplossingen om dit meer transparant, gecoördineerd en overzichtelijk te kunnen doen, met de nodige knowhow. Daarmee wil ik niet zeggen dat alle mensen die vandaag op het dossier werken hun stiel niet kennen, maar het stretcht wel hun capaciteiten, dus ook de mijne. We moeten daar eerlijk in zijn. Ik maak mezelf dus deel van het probleem en ook van de oplossing.

Bart Caron (Groen): Het is fijn als de minister zelf de repliek geeft. Ik vind dat tof. Ik had enkele puntjes opgeschreven. Ten eerste, is de Vlaamse Gemeenschap uitgerust om dergelijk dossier te begeleiden? Ten tweede, een betere financiële planning had heel veel geholpen kunnen hebben.

Ik onderschrijf uw conclusie en ik wil er toch even bij blijven stilstaan. Met het M HKA en de restauratie van de Opera van Gent voor de deur, mag Vlaanderen professioneler zijn. Wat we zelf doen, moeten we beter kunnen doen. Het klopt dat we nog niet die knowhow hebben voor grote werven of als het gaat over vereisten voor een cultureel gebouw. Ik onderschrijf wel uw inspanningen, en die van de mensen van het FoCI en het museum. Daar wil ik geen kritiek op geven.

Het klopt zeker dat er een slechte financiële planning was.

Men heeft al een stuk van dat masterplan afgeknipt in de eerste fase. Het is een dossier van meer dan tien jaar oud. Het is zelfs vijftien jaar oud in de geesten: in de planning en in de ideeënvorming. Als men natuurlijk met 44 miljoen euro denkt te landen, dan komt men er nooit. Men gooit een aantal elementen uit het masterplan opzij, men denkt ze later te kunnen opvangen maar ze komen sowieso terug. Dat is een boemerang die terugkomt. Bovendien is dat een heel dure operatie, overigens ook omdat studiebureaus en architecten heel hoge erelonen rekenen op bijkomende opdrachten. Het gaat in dit geval om 13,5 procent plus btw als ereloon op een nieuw onderdeel. Samengeteld is dat 20 procent meer dan wat het is. Dat moet vermeden worden met een globale visie.

Als een dergelijk dossier tien tot vijftien jaar aansleept, dan zijn de visie en de ideeën van de leiding vijftien jaar later – overigens voor een groot deel een andere leiding – anders dan bij het initiële plan. De vroegere directeur ging voor een museum dat zijn collectie goed moest presenteren naar, zoals u het zelf mooi hebt gepresenteerd, een museale visie die ook toegankelijkheid en beleveniswaarde als extra dimensies heeft. En verder denk ik aan de ICT-toepassingen die vijftien jaar geleden nog niet bestonden en die we dus niet konden toepassen. Dus, snellere bouwwerken zullen ook helpen om dat te vermijden.

Het is nu hoog tijd dat dit wordt afgerond, ik kan alleen mijn waardering uitspreken voor de inspanningen die worden geleverd maar ik zou nu toch ook iedereen willen oproepen om dit volle kracht vooruit af te werken. Ik denk dat er nu echt een deadline moet worden gesteld wanneer het museum kan open gaan. Zo vind ik de reactie van de directie dat ze wel zal zien, dat ze niet zeker is, niet fijn. Daar blijkt toch geen professionaliteit uit. Ik heb liever dat het zes maanden later opengaat als het niet anders kan maar dat men duidelijk zegt wat het mikpunt is en wat er technisch, bouwkundig, qua inrichting enzovoort haalbaar is.

Katia Segers (sp.a): Minister, alles begint met de laatste opmerking die u hebt gemaakt over de moeite die het kost om middelen voor cultuur vrij te maken. U zegt dat dat ESR-matig allemaal niet evident is en dat systematisch wordt onderschat hoeveel moeite het kost om dossiers er überhaupt door te krijgen wanneer het over cultuur gaat. Het blijft dus moeilijk om radicaal te investeren in cultuur. Dat is het belangrijkste in deze kwestie, want doordat men op voorhand al weet dat dat budget van 44 miljoen euro uiteindelijk zal uitkomen op meer dan het dubbele, zijnde 90 miljoen euro, wordt wat u voorstelt, namelijk een integrale benadering, onmogelijk. Wanneer men slechts in de helft van het budget voorziet, leidt dat er automatisch toe dat er zal worden beslist om gefaseerd te werken. En het ontbreekt aan coördinatie, precies door die opdeling en doordat bepaalde fases vertraging oplopen. Daardoor lopen zaken in het honderd.

Minister, dit is geen kritiek op u want ik ben blij van u te vernemen dat de werken niet zullen stilvallen en dat deze regering in budgetten blijft voorzien, maar het valt natuurlijk wel te hopen dat ook de volgende regering die budgetten zal blijven vrijmaken op een manier dat de werken niet zullen stilvallen.

Ik deel absoluut uw mening dat wij daar in Vlaanderen niet voor zijn uitgerust en dat die integrale benadering absoluut nodig is. U hebt daarbij gezegd dat coördinatie en eigenaarschap cruciaal zijn. Dat eigenaarschap is precies wat hier ontbreekt, we zien dat ook in andere grote infrastructuurwerken waar heel veel partners en grote organisaties samenwerken. Op een moment dat niet één iemand aan de kar trekt, de lead neemt en het dossier volledig doorgrondt, lopen er zaken fout. Ik denk dat het voortaan voor dergelijke grote budgetten de moeite loont om te voorzien in een kost voor een trekker, een coördinator die dan optreedt namens alle stakeholders, dus de bouwheer en alle betrokken overheden, en die samen met de architect dit dossier dag na dag intens opvolgt. Dat lijkt me de enige les die we hieruit moeten trekken en ik hoop dan ook dat er voor de renovatie van het MUHKA en de Opera

van Gent een realistische begroting wordt opgesteld, dat een integraal plan wordt opgemaakt en dat iemand wordt aangesteld die de zaak trekt.

De voorzitter: Mevrouw Brouwers heeft het woord.

Karin Brouwers (CD&V): Ik heb geen bijkomende vragen voor de minister maar wel een opmerking. Het KMSKA is ongeveer het grootste en meest complexe project dat het FoCI in zijn twintigjarige bestaan heeft gehad. Dat daar vertragingen op komen, dat budgetten verkeerd worden ingeschat, bewust of niet bewust, is gebleken maar ik vind niet dat we de verantwoordelijkheid daarvoor bij deze minister of bij de vorige kunnen leggen maar wel bij diegene die dit project bij de start verkeerd heeft ingeschat. We kunnen daar zeker lessen uit trekken, zoals de collega's hier ook hebben gezegd, maar ik vind dat de minister zich in dit dossier niets te verwijten heeft, noch deze meerderheid, noch de vorige meerderheid. Ik durf te stellen dat men op een bepaald moment, toen alles begon, de zaken een beetje fout heeft ingeschat. U weet wie toen verantwoordelijk was. Die kleine bedenking wilde ik toch maken bij deze vraag.

De voorzitter: Mevrouw Van Werde heeft het woord.

Manuela Van Werde (N-VA): Minister, bij grote bouwwerken weet je waar je begint, maar niet waar je eindigt. Dat hebben we onlangs in Antwerpen zelfs nog eens ervaren: het diamantmuseum DIVA, dat wel op tijd klaar was, maar inderdaad ook over het budget is gegaan. Gedeputeerde Luk Lemmens zei toen 'Dit gebeurt bij elke grote werf.' Maar natuurlijk niet in die mate zoals hier gebeurd is.

De volgende Vlaamse Regering zal dus inderdaad verder in middelen moeten voorzien. Ik wil toch even namens de N-VA benadrukken dat wij absoluut de intentie hebben om prioritair te blijven inzetten op culturele infrastructuur. De lessen die getrokken moeten worden zijn: opsplitsen in deelprojecten, faseren van de deelprojecten, de doelstelling en de timing voor alle partijen moeten duidelijk zijn – de collega's hebben het al gezegd en, minister, u hebt het zelf ook aangehaald.

Het dossier was een beetje te zwaar voor het Fonds Culturele Infrastructuur (FoCI), denk ik, en ik vind de conclusie die u trekt dat we complexe werven ook museaal moeten begeleiden, dan ook terecht. Ik ben dan ook heel blij dat u van plan bent om samen met de volgende regering te zoeken naar oplossingen voor het begeleiden van dit soort werken.

De voorzitter: Minister Gatz heeft het woord.

Minister Sven Gatz: Ik wil nog kort aangeven dat intussen wel nog een aantal zaken op touw worden gezet die de volstreekte geslotenheid van het gebouw lichtjes moeten doorbreken. U hebt vorige week waarschijnlijk gemerkt dat er een aantal werfconcerten van Het Zesde Metaal komen. Die zijn dan ook nog eens kunstzinnig geïnspireerd, omdat de groep rond Wannes Cappelle werkelijk in dialoog gaat met een aantal werken uit het museum en daar nieuwe songs uit zal puren. Het zijn drie optredens in het begin van januari, als ik me niet vergis. Dus allen daarheen! Op die manier is men toch langzaam de band tussen de potentiële bezoeker of de nieuwe bezoeker en het te openen gebouw aan het voorbereiden en aan het versterken.

Ik weet dat het een doodoener is, maar ik ga hem toch gebruiken: men heeft in Amsterdam ook lang op dat andere prachtige museum moeten wachten, het Rijksmuseum. Zelfs bij onze immer perfecte noorderburen loopt het soms niet helemaal zoals gepland.

Ik ben er wel van overtuigd – laat dat dan toch een balsem op deze wonde zijn – dat wanneer het gebouw zal opengaan, het door zijn architecturale meerwaarde,

door de ruimtes die er gecreëerd worden en door de collectie die er al is, werkelijk een topbelevens zal worden.

Maar we moeten nu alle zeilen bijzetten om die eindspurt – zelfs al zal het nog drie jaar duren – zo snel mogelijk te kunnen realiseren.

Bart Caron (Groen): Ik wil geen gelijk halen, collega Brouwers. Ik ken het dossier van in het jaar 2001. Het is toen gestart, toen Paul Huvenne met een nota enzovoort afkwam. Het is een dossier dat zeventien jaar oud is, en dat in de jaren daarna geëvolueerd is tot wat het is. Voor de volledigheid van het verhaal, voor wie het niet weet, is er in het begin ook aan gedacht om eerst een nieuwbouw bij te bouwen op een terrein van een school van het Gemeenschaps-onderwijs in de buurt, en dan het bestaande gebouw deels te restaureren, maar dus niet zo ingrijpend. Al die dingen zijn gedurende de jaren geëvolueerd. Het masterplan, zoals het nu uitgevoerd wordt, dateert uit de vorige legislatuur en de budgetten zijn onder verantwoordelijkheid van toenmalig minister Schauvliege vastgelegd. Waarbij ik haar geen ongelijk of gelijk wil geven. Maar ik wil ook het ongelijk niet in mijn mandje nemen.

Dat bewijst iets anders, namelijk dat wij allemaal, parlementsleden die in de commissie Cultuur zitten, er wel voor moeten ijveren dat Vlaanderen ook op het vlak van cultuur en culturele infrastructuur ambitieus mag en moet zijn, en dat wij er attent op moeten zijn – welke minister het ook is, van welke kleur of geur – om ambitieus genoeg te zijn om projecten neer te zetten die de tand des tijds trotseren en die de topkwaliteit moeten waarmaken die we, gelet op onze kunstcollecties, terecht ambiëren.

Dat moet eigenlijk de les zijn. We gaan binnen twee of drie jaar een heel mooi Antwerps museum hebben, het belangrijkste van Vlaanderen trouwens, met de grootste publieke kunstcollectie die er bestaat. Laat ons daarvoor gaan, en laat ons daar vooral lessen uit trekken als er straks nieuwe grote bouwprojecten komen, zodat daarvoor de budgetten correct worden ingeschat. Als de minister van Begroting dan lastig doet over de ESR-waarden (Europees Stelsel van Economische Rekeningen) van die investering, die hij het eerste jaar helemaal moet inboeken – want daar gaat het dan over –, laat ons dan daar maar samen voor vechten.

De voorzitter: Mevrouw Segers heeft het woord.

Katia Segers (sp-a): Dank u om het punt dat ik wilde maken te onderschrijven. Laten we inderdaad ook, als het over cultuur gaat, van meet af aan durven zeggen: 'Als we iets willen dat goed is, dat de tand des tijds doorstaat en dat mensen van heinde en ver naar Vlaanderen kan lokken, moeten we durven radicaal daarin te investeren en in de budgetten te voorzien zoals ze moeten zijn. Dat is de belangrijkste les die we uit dit dossier kunnen trekken. Daarbij moeten we voor de komende dossiers absoluut die idee van een centrale trekker opnemen. Deze vraag was niet ingegeven als een vorm van kritiek aan u, minister, integendeel.

De voorzitter: De vragen om uitleg zijn afgehandeld.

VRAAG OM UITLEG van Manuela Van Werde aan Sven Gatz, Vlaams minister van Cultuur, Media, Jeugd en Brussel, over de impact van de EU-Ecodesignrichtlijn op de podiumkunstensector – 348 (2018-2019)

Voorzitter: de heer Bart Caron

De voorzitter: Mevrouw Van Werde heeft het woord.

Manuela Van Werde (N-VA): Minister, de Europese Commissie wil hogere efficiëntienormen voor lampen en verlichtingsproducten. Vanaf 1 september 2020 zouden nieuwe, strengere standaarden gelden. Dat is een goede evolutie, al zouden de strengere regels een economische, technische en artistieke impact hebben en voor problemen zorgen. In het voorstel wordt de huidige uitzondering voor podium- en studiobelichting vervangen door uitzonderingen die gebaseerd zijn op technische eigenschappen. De Europese Commissie houdt rekening met de specificiteit van de sector en maakt een uitzondering voor professioneel gebruik van specifieke producten in theaters, concerthuizen en andere presentatieplekken.

Toch blijft de sector met serieuze bezorgdheden zitten. Zo zouden de nieuwe ecodesign-regels leiden tot stijgende kosten voor organisaties in de podiumkunstensector, en zouden ze zo het artistieke ontwerp van heel wat voorstellingen beïnvloeden, en dat zonder een noemenswaardige energiebesparing. Podiumverlichting is immers maar goed voor 5 procent van de totale energiekost van een theater. Sommige technische eisen uit de voorgestelde regelgeving zouden volgens de sector ook onmogelijk te halen zijn, in het bijzonder als het gaat over de stand-by-modus. Hoewel onderzoekers niet stilzitten, is er op dit moment voor verschillende lichtbronnen of lampvoeten geen alternatief beschikbaar op de markt.

Daarnaast moeten we ook vaststellen dat podiumverlichting deel uitmaakt van de productiekosten. Hogere kosten hebben een impact op het budget van een organisatie, op ticketprijzen en op het publieksbereik. Podiumverlichting is een essentieel onderdeel van een productie. Theater, opera, ballet, musicals en concerten 'made in Europe' hebben over heel de wereld een grote reputatie. De nieuwe voorgestelde ecodesign-regels zouden leiden tot een verlies aan artistieke excellentie en brengen internationale tours in gevaar.

Ik wou u graag de volgende vragen stellen: gebeurt de uitzondering op de richtlijn voor professioneel gebruik van specifieke producten in theaters, concertthuizen en andere presentatieplekken enkel op basis van technische criteria, of wordt ook rekening gehouden met artistieke criteria? Vindt u dat uitzonderingen op basis van artistieke criteria mogelijk moeten zijn?

Ziet u andere mogelijkheden om, bij het invoeren van deze Europese regelgeving, de podiumkunstensector te ondersteunen om toch te voldoen aan deze richtlijnen? Welke stappen kunt en zult u ondernemen om te wegen op de Europese besluitvorming, zodat er rekening gehouden kan worden met de impact op de podiumkunstensector?

Denkt u dat er extra overleg nodig is met de cultuursector? Is de problematiek ook besproken op uw buitenlandse missie naar China en Japan, die eveneens in het teken van theater stond? Zo ja, welk standpunt hebt u daar dan ingenomen?

De voorzitter: Minister Gatz heeft het woord.

Minister Sven Gatz: Wat uw eerste vraag betreft: het gaat hier voor alle duidelijkheid niet over een richtlijn, maar over een verordening van de Europese Commissie. Dat onderscheid is niet onbelangrijk omdat een verordening rechtstreeks van kracht wordt in de lidstaten, en niet moet worden omgezet in nationaal recht. Het huidige voorstel van inwerkingtreding is 1 september 2021.

In de tekst die nu voorligt, wordt niet echt gesproken over artistieke elementen. Wel zijn er reeds voorstellen van uitzonderingen die ook voordelig zijn voor de podiumkunstensector, en komt er vanwege de Commissie nog een interpretatieve tekst – waar hebben we dat nog gehoord – waarin wel al wordt voorzien om toelichting te geven over theater- en studiolicht. Concreet gaat het over een viertal

bezorgdheden die artistieke gevolgen zullen hebben als hiermee geen rekening gehouden zou worden.

Ten eerste is er de stand-by-modus: daar gaat het over de verlichting voor theater en muziekconcerten die onmiddellijk en snel aan- en uitgezet moet kunnen worden.

Ten tweede zijn er de witte lichtbronnen voor speciale noden. Er zijn geen vervangproducten op de markt voor sommige witte lichtbronnen, zoals LED-spots die een object kunnen markeren of een persoon op het podium kunnen volgen.

Ten derde is er de uitbreiding van de definitie van de golflengte van groen. Het voorstel perkt de definitie van de golflengte van groentinten grondig in. Daardoor worden heel wat courant gebruikte groene LED-zenders uitgesloten en is het niet meer mogelijk om kleuren als munt- of limoengroen te gebruiken op het podium.

Ten vierde zijn er verdere uitzonderingen voor specifieke lampvoeten gebruikt op het podium en in studio's. Hoewel de podiumkunstensector een wegbereider is op het vlak van nieuwe technologieën en duurzame alternatieven op het vlak van podiumverlichtingen, kunnen nog steeds niet alle specifieke lampvoeten vervangen worden.

Uiteraard moeten uitzonderingen op basis van artistieke criteria mogelijk zijn, al spreekt het ook voor zich dat elke sector zijn steentje zal moeten bijdragen om de klimaatuitdagingen aan te gaan. Daar is in deze zaal uiteraard ook niemand het oneens over.

Wat uw tweede vraag betreft: er worden reeds impactstudies gemaakt die erop wijzen dat de invoering van de verordening, zoals hij vandaag voorligt, substantiële financiële gevolgen zal hebben voor onze presentatieplekken. Om de precieze impact te kennen moeten we echter wachten op de definitieve tekst. Zodra deze gekend is, zal ik laten onderzoeken welke beleidsmaatregelen en ondersteuning gepast zijn voor de ondersteuning van de culturele sector. Momenteel kan ik nog de opdracht geven voor dit onderzoek, maar de verdere opvolging zal voor de volgende legislatuur zijn. Dit kan eventueel verder bekeken worden in samenwerking met de Vlaamse minister bevoegd voor Energie, zoals dit eerder al gebeurde voor het Vlaams Klimaat- en Energiepact van 1 december 2016.

Wat uw derde vraag betreft: het milieu- en klimaatbeleid zijn in ons land materies die deels federaal en deels gewestelijk zijn, zoals u weet. Om ons land toe te laten om Europese en internationale dossiers op te volgen en een rol te spelen in die besluitvorming ten aanzien van nieuwe reglementering of aanpassing van bestaande regels, is er voorzien in een geheel van spelregels, structuren, werkgroepen en expertennetwerken. En daarin vormt, voor dit dossier, het Samenwerkingsakkoord van 5 april 1995 de basis. Dat samenwerkingsakkoord voorziet in de oprichting van het Coördinatiecomité Internationaal Milieubeleid (CCIM).

Het dossier zit momenteel in de 'comitologiefase'. Dit wil zeggen dat een groep van experts uit de lidstaten, aangesteld door de Europese Commissie, de uiteindelijke tekst voorbereidt. Voor België wordt dit opgevolgd door de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu – ik heb dat in een antwoord op een vorige vraag ook al aangehaald.

Verschillende organisaties die over de nodige technische kennis beschikken, deelden me hun standpunt mee. Het gaat dan in het bijzonder over het Kenniscentrum Podiumtechnieken van het Royal Institute for Theatre, Cinema and Sound (RITCS), de Performing Arts Employers Associations League Europe (Pearle), het Steunpunt voor Productie, Ontwerp en Technische krachten van de culturele sector (STEPP) en Overleg Kunstenorganisaties (oKo), alsook de

Vlaamse Onafhankelijke Film & Televisieproducenten (VOFTP). De artistieke argumenten en de vraag om in uitzonderingen te voorzien op de richtlijn werden door hen ook al rechtstreeks aan de FOD overgemaakt, met de vraag om hier rekening mee te houden in de besluitvorming.

Met het oog op de volgende bijeenkomst van het comité op 17 december 2018 en op de stemming die dan zal plaatsvinden, heb ik op mijn beurt deze bezorgdheid nogmaals, maar dan meer in detail, overgemaakt aan de bevoegde federale minister van Energie, Leefmilieu en Duurzame Ontwikkeling. Ik volg dit uiteraard nauwgezet op.

Ik denk dat verder overleg met de cultuursector hierover noodzakelijk zal zijn. De cultuursector zal zelf en samen met mij het nodige moeten doen om de huidige situatie en een wenselijk scenario in kaart te brengen.

Mevrouw Van Werde, uw vijfde vraag heb ik niet goed begrepen. Deze zaak is niet aan bod gekomen tijdens de cultuurmissie naar Japan en China. Ik zie niet meteen een link, maar misschien kunt u dat nog verduidelijken. Dit punt is daar niet aan bod gekomen.

De voorzitter: Mevrouw Van Werde heeft het woord.

Manuela Van Werde (N-VA): Minister, u hebt een heleboel informatie gegeven. Ik zal het nog eens moeten nalezen, vooral het gedeelte over de specifieke maatregelen die worden genomen. Ik ben blij dat er overleg met de sector is en ik ben blij dat hiernaar wordt gekeken. Het is natuurlijk goed ambitieus te zijn, maar ik denk dat we ook realistisch moeten blijven. Momenteel bestaat geen apparatuur die aan de geplande strengere normen kan voldoen en die dezelfde beleving en kwaliteit kan bieden. Ik denk dat we na 17 december 2018 meer nieuws zullen krijgen, want dan is de volgende bijeenkomst gepland.

Bart Caron (Groen): Minister, ik wil me hier kort even bij aansluiten. Ik heb hier zelf al eens een vraag om uitleg over gesteld. U krijgt op een of andere manier antwoorden van de FOD. Merkt u dat met die gevoeligheid rekening wordt gehouden of moeten we de druk opvoeren?

Mevrouw Van Werde, ik deel uw bekommernis. Als er geen technische apparatuur is die dezelfde faciliteiten biedt en die duurzamer is, moet daar onderzoek naar worden gedaan. Het moet echter ook mogelijk blijven. Stel u voor dat we in het theater geen volgschots of limoengroen licht meer kunnen hebben.

Minister, voelt u aan de reacties dat hiermee rekening zal worden gehouden of valt dit alles op een koude steen? Het gaat natuurlijk om technici en specialisten die met licht en energie bezig zijn en die daar alles van kennen. Misschien zijn daar niet zo veel theaterliefhebbers en -kenners bij.

Minister Sven Gatz: We voeren in elk geval onze inspanningen op. De specifieke lezing van de vier punten die theatertechnisch van belang zijn, zorgt ervoor dat we steeds gericht om een vorm van uitzondering kunnen vragen. In het begin werd het probleem algemener benoemd. Nu wordt het zeer gericht benoemd, ook ten aanzien van minister Marghem en de FOD.

Ik ga ervan uit dat drie scenario's voorliggen en dat twee van die scenario's hopelijk onwaarschijnlijk zullen zijn. Het is niet zo waarschijnlijk dat we een volledige uitzondering zullen krijgen. We moeten immers meegaan in de omschakeling naar een klimaatneutrale theaterverlichting. Het is hopelijk ook niet waarschijnlijk dat we volledig niet zullen worden gehoord en dat hier dus een geweldige investering mee gepaard zal gaan. Lampen worden natuurlijk regelmatig vervangen, maar we hebben vorige keer al een bedrag vermeld en dat

loopt serieus op. We zouden dan ook zitten met een aantal theatertechnische tekortkomingen die de beleving door het publiek zullen verminderen. Ik ga ervan uit dat gedeeltelijk en misschien in belangrijke mate met deze opmerkingen rekening zal worden gehouden. Natuurlijk is niet enkel de Vlaamse of Belgische podiumsector of kunstensector hiermee begaan. In de andere Europese lidstaten speelt gelukkig dezelfde verhouding een rol.

Ik hoop dat we na 17 december 2018 gaandeweg meer nieuws zullen krijgen, zodat we op een redelijke landingspiste kunnen afstevenen. Het feit dat we nu zeer gerichte en geen algemene vragen kunnen stellen, maakt het voor de tegenpartij moeilijker om hier geen rekening mee te houden. Het wordt ook gemakkelijker voor ons om met argumenten aan te tonen waarom er best oplossingen zouden kunnen komen.

De voorzitter: Mevrouw Van Werde heeft het woord.

Manuela Van Werde (N-VA): Ik hoop dat er een beetje speling op de timing zit, want als die strakke timing gehandhaafd blijft, zal het zeer moeilijk worden. Het is niet omdat je alle lampen verandert, dat de kosten niet heel hoog zullen oplopen. Heel het systeem moet natuurlijk worden veranderd, met inbegrip van de bedieningspanelen en de dimmers. Dat brengt voor theaters grote kosten met zich mee.

De voorzitter: De vraag om uitleg is afgehandeld.

VRAAG OM UITLEG van Cathy Coudyser aan Sven Gatz, Vlaams minister van Cultuur, Media, Jeugd en Brussel, over het advies van de Strategische Adviesraad voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media (SARC) over de rol van de Vlaamse overheid in het lokale cultuurbeleid met betrekking tot cultureel erfgoed – 376 (2018-2019)

Voorzitter: de heer Bart Caron

De voorzitter: Mevrouw Coudyser heeft het woord.

Cathy Coudyser (N-VA): Voorzitter, op 30 november 2018 heeft de Strategische Adviesraad voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media (SARC) op eigen initiatief een advies uitgebracht over de rol van de Vlaamse overheid inzake het lokaal cultuurbeleid. De SARC heeft een aantal voorstellen geformuleerd met als doel Vlaanderen vanuit de complementaire visie een constructieve relatie te laten onderhouden met het lokaal cultuurbeleid en dan in het bijzonder met de lokale cultuur-, kunsten- en erfgoedwerkingen.

Er is een duidelijk evenwicht tussen kunsten en erfgoed. In mijn vraag ga ik wat specifieker in op het erfgoed, maar dat heeft te maken met de achtergrond en met de verdeling van het werk in deze commissie binnen mijn fractie. Dit betekent niet dat ik niet evenveel aandacht voor de kunsten wil behouden. In een lokaal en zelfs in een regionaal cultuurbeleid moet sowieso transversaal worden gedacht en dus vormen kunsten en erfgoed een geheel. We denken zelfs breder dan dat.

In de ondertoon van het advies hoor ik nog steeds de spijt dat de middelen niet meer verder worden geoormerkt.

Ik denk dat we die discussie hier al meer dan uitvoerig hebben gevoerd. Zeker in deze periode waarin we straks allemaal vanuit onze lokale mandaten nieuwe beleids- en beheersplannen gaan opmaken, heb ik er alle vertrouwen in dat er door de schepenen van Cultuur en die lokale besturen goed nagedacht wordt en

er de nodige middelen worden voorzien om een degelijk cultuurbeleid te voeren. Normaal gezien staan die mensen ook met de voeten op de grond. Welke lokale infrastructuur is er? Welk beleid werd er tot nu toe gevoerd? Hoe denkt de bevolking daarover? Ik heb er alle vertrouwen in dat dat wel zal lukken, maar het is uiteraard altijd goed om naar de aanbevelingen te luisteren om ook daarin een regierol in Vlaanderen op te nemen.

De raad haalt aan dat er in Vlaanderen behoefte is aan een langetermijnvisie voor kunsten en erfgoed in steden en gemeenten. Daartoe zou Vlaanderen het recht op culturele en maatschappelijke ontplooiing op lokaal niveau moeten waarborgen en zijn eigen stimulerende rol daarin verduidelijken. Vlaanderen zou een visie moeten ontwikkelen waarbij hefboomen ingezet worden om het kunsten- en erfgoedbeleid in Vlaanderen met dat lokale niveau te verbinden. De raad vraagt daarbij extra beleidsaandacht voor duurzame en structurele cultuurspreiding.

– Joris Poschet treedt als voorzitter op.

De sectorraad vindt ook dat de Vlaamse overheid haar stimulerende rol naar erfgoedwerking op alle niveaus blijvend moet opnemen. Initiatieven rond erfgoed zijn immers altijd ook in een lokale context ingebed. De ondersteuning van lokale en regionale collectiebeherende organisaties, landelijke dienstverlenende werkingen en projectsubsidies blijven hierin cruciaal.

De sectorraad vindt ook dat er ruimte moet zijn voor nieuwe initiatieven en impulsen binnen de erfgoedwerkingen. Ze kunnen zo een katalysator zijn voor verbinding, uitwisseling en begrip tussen de vele burgers die in Vlaanderen samenleven.

De nieuwe organisatie voor immaterieel erfgoed biedt volgens de SARC veel kansen om vanuit het Vlaams beleid met het lokale niveau en de lokale erfgoedgemeenschappen samen te werken. Ook landelijke collectiebeherende instellingen, musea en erfgoedbibliotheken kunnen via hun lokale inbedding, hun dienstverlening en expertisedeling met lokale erfgoedgemeenschappen een meerwaarde betekenen voor het lokale veld.

In het advies van de SARC lees ik ook dat de raad de druk op de lokale en culturele infrastructuur wil verlichten. Daarom verzoekt de raad Vlaanderen om opdracht te geven om in samenspraak met de steden en gemeenten een vergelijkende studie en inventaris van alle relevante infrastructuren op te stellen. De raad vraagt bovendien ook een actieplan van de Vlaamse bouwmeester op het vlak van lokale culturele infrastructuur.

Minister, hoe evalueert u de opmerkingen van de SARC?

Welke beleidsmaatregelen zijn er al of kunnen we bijkomend nog nemen om ruimte te scheppen voor nieuwe initiatieven en impulsen binnen de erfgoedwerkingen?

Welke kansen ziet u voor de nieuwe organisatie voor immaterieel erfgoed, Werkplaats immaterieel erfgoed (Wie), die de regierol in het Vlaams beleid opneemt en daarin lokale erfgoedgemeenschappen zeker kan betrekken?

Welke rol kan dat bovenlokaal steunpunt verder innemen om die ondersteuning van lokale erfgoedwerkingen te verstevigen?

Welke rol is er weggelegd voor de erfgoedcellen? Zijn er tekenen dat er straks meer erfgoedcellen in Vlaanderen mogelijk zullen zijn? Welke budgettaire gevolgen heeft dat? Hebben we daar al zicht op?

Hoe vangen we de ondersteuning van lokaal erfgoed op in die regio's waar geen erfgoedcel aanwezig is of waar minder relevante erfgoedwerkingen aanwezig zijn?

Hoe ziet u de rol en de afstemming van andere Vlaamse erfgoedorganisaties in het genetwerkt model? Denken we daarbij aan organisaties zoals het Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed (FARO), Herita, de intergemeentelijke onroerenderfgoeddiensten (IOED's).

Hoe kunnen we die monitoring laten aansluiten bij die erfgoedwerkingen?

Zijn we verder bereid om nog in te gaan op de samenspraak met de steden en gemeenten om een vergelijkende studie en inventaris van die relevante infrastructuren op te stellen? Dat sluit wat aan bij de vraag over het KMSKA. Dat is natuurlijk een van onze topinfrastructuren met de nodige budgetten. Ook lokale gemeenten hebben infrastructuur die soms nodig aan renovatie of vernieuwing toe is. Hoe kunnen we steden en gemeenten begeleiden omdat daar soms de knowhow ontbreekt om duurzaamheid te bereiken of een langetermijnvisie te ontwikkelen? Ook daar moet de infrastructuur aangepast zijn aan langdurig gebruik. Zowel erfgoedwerkingen, kunstenwerkingen als vrijetijdswerkingen veranderen. De infrastructuur moet duurzaam zijn zodat ze die veranderingen mee in rekening kunnen nemen.

De voorzitter: Minister Gatz heeft het woord.

Minister Sven Gatz: Hoe evalueer ik de opmerkingen geformuleerd door de SARC?

De hertekening van het bestuurslandschap waarbij werd gekozen voor een bipolair bestuursstelsel, dus Vlaanderen en het lokale niveau, maakt dat het vanzelfsprekend is om werk te maken van een vernieuwde, complementaire relatie met dat lokale niveau.

De lancering van het Bovenlokaal Cultuurdecreet creëert wel degelijk nieuwe mogelijkheden en bundelt de ondersteuning van de lokale overheden in hun bovenlokale ambities. De Lokale Vrijetijdsmonitor staat ook in de startblokken en wordt publiek toegankelijk vanaf 15 januari 2019. We zullen dat doen naar aanleiding van de organisatie van het Cultuurforum.

Dat is niet het eindpunt. Ik erken en waardeer de autonome rol van de gemeenten, maar we laten de gemeenten ook niet los. De Vlaamse cultuuroverheid is steeds partner geweest van het lokale niveau, in wisselende intensiteit, met een brede waaier van ondersteuningsmogelijkheden en partnerschappen, op maat ook van kleine en grote gemeenten, met aandacht voor landelijke en stedelijke contexten, met centrumsteden en met de hoofdstad.

Cultuurspreiding vormt overigens de historische basis van het Vlaamse cultuurbeleid. Bibliotheken en cultuurcentra zijn hiervan de meest zichtbare emanatie. De komende jaren zullen we hier even sterk op moeten blijven inzetten en samen met de lokale besturen afspraken maken. Dit is een oefening die ook hier in het parlement ongetwijfeld een plaats zal blijven krijgen. De komende jaren verwachten we immers ook een verhoging van de lokale bestuurskracht. Er is een voorzichtige stap gezet in de richting van fusies, en intergemeentelijke samenwerking is, zoals u weet, ingebed in het decreet betreffende het bovenlokale cultuurbeleid.

Wat betreft uw tweede vraag, over de beleidsmaatregelen die we kunnen of moeten nemen in verband met de erfgoedwerkingen, ben ik er zeker voorstander van om nieuwe initiatieven en impulsen binnen de erfgoedwerkingen te ondersteunen. Zoals u weet, hebben we dat ook al kunnen doen: met de erfgoedronde

2019-2023 werd een extra budget uitgetrokken. Ook wil ik er nog even aan herinneren dat de middelen voor cultureelerfgoedprojecten werden verhoogd. Naast de reguliere projectsubsidies werd ook ingezet op beurzen voor vakmanschap en op subsidies om een inhaalbeweging te maken op het vlak van digitale collectieregistratie en collectiewaardering.

Daarnaast zijn er ook de cultuurbrede projectmiddelen voor bovenlokale projecten. Met cultuurbreed bedoelen we eigenlijk dat ook erfgoedactoren hierop kunnen intekenen. Er is in deze legislatuur al heel wat gebeurd rond cultureel erfgoed en in deze fase van de legislatuur is het moeilijk om op korte termijnen nog nieuwe initiatieven te nemen, maar hopelijk kunnen we de volgende legislaturen op dit elan voortgaan.

Uw derde vraag ging over het immaterieel erfgoed. Er was al een intense samenwerking tussen tapis plein, de voorloper van de Werkplaats immaterieel erfgoed (Wie), en de lokale erfgoedgemeenschappen. Op dit punt geef ik mee dat de samenwerking met de lokale erfgoedgemeenschappen rond immaterieel erfgoed zich niet beperkt tot deze organisatie. Heel wat andere actoren zijn daar ook actief mee bezig, waaronder de erfgoedcellen en organisaties zoals het Landelijk Expertisecentrum voor Cultuur van Alledag (LECA), Histories en Bokrijk.

Met de versterking van de erfgoedsector verwacht ik dat de kansen tot samenwerking verder gevaloriseerd worden. Dit moet gebeuren vanuit het volledige netwerk van erfgoedorganisaties. Het is belangrijk dat Wie hierin een ondersteunende en coördinerende rol opneemt voor de sector. Daarover heb ik trouwens begin deze week een constructief gesprek gehad met de organisatie.

– Bart Caron treedt als voorzitter op.

Wat betreft uw vierde vraag, over wat het bovenlokaal steunpunt hier kan doen en meer specifiek over de rol voor de erfgoedcellen, wijzigt de rol van de erfgoedcellen in principe niet. Hun taak blijft om in te staan voor de zorg voor en ontsluiting van het lokaal cultureel erfgoed. Dit gebeurt vanuit een coördinerende rol op bovenlokaal of regionaal niveau. Er zijn nog heel wat regio's waar er veel lokaal erfgoed aanwezig is, maar waar nog geen erfgoedcel actief is. Via het Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed (FARO) hebben we vernomen dat er momenteel een aantal aanvragen voor nieuwe erfgoedcellen in voorbereiding zijn.

Nieuwe erfgoedcellen ondersteunen heeft uiteraard ook financiële consequenties. Per erfgoedcel moet er gerekend worden op een bedrag van minimaal 200.000 euro. De huidige beleidsperiode voor de erfgoedcellen, in het kader van het Cultureelerfgoeddecreet, loopt nog tot en met 2020. Dit betekent dat er pas subsidies kunnen toegekend worden voor nieuwe erfgoedcellen voor de periode 2021-2026. Het is bijgevolg aan de volgende Vlaamse Regering om daarover te beslissen en daar desgevallend middelen voor vrij te maken. Ik denk dat dit wel een pertinente vraag is, aangezien we bij de laatste ronde toch al hetzelfde budget over meer erfgoedcellen hebben verdeeld en de grens dus bereikt is.

Wat dan met de ondersteuning van het lokaal erfgoed op plaatsen waar geen erfgoedcel aanwezig is? In de cultureelerfgoedsector zijn er complementaire beleidsafspraken gemaakt tussen de bestuursniveaus. Ondersteuning van het lokale niveau is daarbij de bevoegdheid van de steden en gemeenten. De verantwoordelijkheid voor het lokale erfgoed ligt dus in de eerste plaats daar.

Verder voorziet het Cultureelerfgoeddecreet ook de mogelijkheid dat erfgoedcellen een verantwoordelijkheid of dienstverlening opnemen voor een bredere regio die het eigen grondgebied overstijgt. Ik weet dat dat niet evident is, maar het kan.

Ten slotte zijn er in de sector naast de erfgoedcellen, die bovenlokaal of regionaal werken, nog heel wat andere actoren actief die ondersteuning kunnen bieden. Ik

denk daarbij bijvoorbeeld aan de erfgoedconsulenten – de ex-provinciale erfgoedconsulenten –, FARO zelf, en de landelijke dienstverlenende organisaties. Dat zal natuurlijk een zaak zijn die zich verder zal moeten concretiseren met nieuwe activiteiten, acties en afspraken, nu iedereen zijn bijkomende middelen ontvangen heeft.

Hoe zie ik de afstemming van andere Vlaamse erfgoedorganisaties in het genetwerkt model? Deze vraag sluit enigszins aan bij de vorige. Afstemming tussen de verschillende spelers is uiteraard belangrijk, zeker in de erfgoedsector, waar er banden zijn met andere beleidsdomeinen. Bij de opmaak van het nieuwe Cultureelerfgoeddecreet is daar ook de nodige aandacht aan gegeven. Het decreet stimuleert bijvoorbeeld samenwerking tussen erfgoedcellen en de intergemeentelijke onroerenderfgoeddiensten (IOED's). Als steunpunt speelt FARO ook een belangrijke rol in de afstemming tussen de verschillende spelers.

Hoe zal de monitoring dan verlopen? De monitoring van het bovenlokale en landelijke beleid is een verantwoordelijkheid van de Vlaamse overheid en ons departement zal die wel degelijk opnemen, in nauwe samenwerking met FARO. De aspecten van de lokale erfgoedwerking worden via de lokale vrijetijdsmonitor in kaart gebracht. Het gaat daarbij om de thema's waarrond en de manier waarop de gemeentelijke erfgoedconsulenten samenwerken met andere gemeenten, het aantal erfgoedverenigingen per gemeente, en het aantal erfgoedgerelateerde activiteiten dat via de Uitdatabank bekendgemaakt worden. Met andere woorden, los van uw pertinente vragen: we staan toch aan de vooravond van een nieuwe dynamische evolutie van het samenspel tussen verschillende erfgoedspelers, naar aanleiding van de versterking voor de toekomstige ronde.

Uw vijfde vraag, om in samenspraak met de steden en gemeenten een vergelijkende studie en inventaris van de culturele en jeugdinfrastructuur op te stellen, duikt niet voor de eerste keer op. De enorm diverse en breed verspreide infrastructuur die voorhanden is, vormt een rijkdom voor het culturele landschap, maar op dit ogenblik ontbreekt het globale overzicht inderdaad.

Het inventariseren van het volledige landschap van culturele en jeugdinfrastructuur is natuurlijk een zeer arbeids- en tijdsintensieve taak, niet alleen wat de afbakening betreft, inhoudelijk, van de relevante parameters en de betrokken actoren, maar ook wat de ontsluiting betreft, en uiteraard ook vooral wat de informatieverzameling en informatie-integratie uit bestaande tools en meetinstrumenten betreft. Er moet dus worden bekeken in welke mate en op welke manier dat kan worden opgenomen, om de beschikbare middelen efficiënt in te zetten.

Ons departement werkt momenteel aan een plan van aanpak voor het inventariseren van de culturele en jeugdinfrastructuur en het formuleren van de langetermijnvisie die daarmee gepaard gaat. Het traject bevindt zich nog altijd in een beginfase. Omdat dit traject in hoofdzaak gericht is op het verbeteren van de eigen werking, wordt momenteel enkel bovenlokale culturele en jeugdinfrastructuur in kaart gebracht. Op dat niveau zitten we dus voorlopig.

De SARC vraagt in zijn advies in eerste instantie ook aan de Vlaamse Bouwmeester een actieplan op het vlak van lokale culturele infrastructuur, met inbegrip van een inventarisatie. U weet dat het Team Vlaams Bouwmeester onder de bevoegdheid valt van Kanselarij en Bestuur. Dat moeten we dan in samenspraak bekijken. Ik zal mijn administratie dus vragen met het Team Vlaams Bouwmeester te bekijken waar er synergieën mogelijk zijn binnen de beschikbare middelen.

De voorzitter: Mevrouw Coudyser heeft het woord.

Cathy Coudyser (N-VA): Dank u wel voor het uitgebreide antwoord. Ik denk dat we hiermee nog eens hebben bewezen dat we die lokale besturen inderdaad ook niet loslaten. Als Vlaamse overheid willen we een coachende en regisserende

rol op ons nemen, en ik denk dat we dat zeker in deze beleidsperiode hebben gedaan, dat de bakens daarvoor nu zijn verzet en dat we zeker in een volgende periode daar ook de vruchten van zullen plukken. Ik denk dan aan de oefening van de bovenbouw, waarbij we veel meer hebben bekeken wat die organisaties sectoraal, maar ook transversaal kunnen doen. Daar is toch een en ander afgestemd. We hebben ook in de nieuwe beheersovereenkomsten nieuwe opdrachten gegeven aan die diverse steunpunten. Een steunpunt bovenlokaal beleid staat in de startblokken, voor de bovenlokale werking en ook, ten dele, voor de ondersteuning van lokale besturen. Je hebt daar tegelijk de dynamiek dat lokale besturen veel meer gaan samenwerken met andere lokale besturen, dat er toch ook een traject is van een aantal fusies van gemeenten. Grotere gemeenten geven sowieso een grotere bestuurskracht. Die dynamiek is bezig. Die steunpunten zijn er niet voor niets. Ze krijgen, als je het geheel bekijkt, nog altijd steeds meer middelen. Ik hoop dat dat vruchten afwerpt op het terrein. We zullen dat in elk geval ook bewaken. Dat moet. Ik ga daar vandaag van uit.

Verder voeren we ook een stimulerend beleid, met de projectsubsidies en met een begeleiding, én we monitoren: we zijn van start gegaan met de lokale vrijetijdsmonitor. Vlaanderen neemt dus absoluut die regisseursrol op zich, ook wat de erfgoedwerkingen betreft, met de erfgoedcellen. Tegen 2020 zullen we ter zake inderdaad een momentum bereiken. We zullen dat moeten bekijken. Ik hoor dat er een aantal nieuwe aanvragen in voorbereiding zijn, dat er wellicht nieuwe erfgoedcellen een aanvraag zullen indienen. Als we met eenzelfde budget werken, zullen dezelfde middelen moeten worden verdeeld over meer spelers, dus voor elk wat minder. In hoeverre is het dan nog haalbaar om daadwerkelijk een goede en efficiënte werking te hebben? Als we meer aanvragen willen honoreren, zullen er budgettaire gevolgen zijn. Dat zullen we op het juiste moment ook bekijken. Het zal natuurlijk ook afhangen van de kwaliteit van de dossiers. Je voelt echter dat van onderuit die dynamiek ontstaat, en we zullen daar in de toekomst beslissingen over moeten nemen.

Wat die infrastructuur betreft, denk ik dat het een prioriteit zal worden om dat te bekijken in een volgende legislatuur. Dan gaat het niet alleen over de infrastructuur van onze Vlaamse instellingen, waar er wel wat renovaties of vernieuwingen op til zijn, maar ook over onze bovenlokale infrastructuur. Wat hebben we nu? We spreken ook altijd over multi-inzetbaarheid. We moeten misschien ook eens bekijken of we infrastructuur hebben die we nu ook nog voor andere zaken kunnen inzetten, die duurzaam is, waarmee we, zoals ik zonet zei, ook op lange termijn nieuwe dynamieken kunnen opvangen die er zouden zijn in het kunsten- en erfgoedveld. Het is inderdaad belangrijk dat we dat eens inventariseren. Tegelijkertijd moeten we analyseren hoe we dat duurzaam kunnen verankeren en hoe we de lokale besturen, maar ook de bovenlokale werkingen, de nodige ondersteuning kunnen geven om een renovatietraject op te zetten. Hoe moeten ze dat aanpakken? Een 'best practice' als katalysator, dat kan allemaal. Dat zal in de komende legislatuur inderdaad een van de uitdagingen zijn.

De voorzitter: Mevrouw Brouwers heeft het woord.

Karin Brouwers (CD&V): Misschien een kleine opmerking: dat advies staat nog altijd niet op de website van de SARC. Het was dus wat moeilijk, maar goed, het is nog niet beschikbaar. Het is ook een advies van de deelsectorraad Kunsten en Erfgoed. Onze bemerking was dat het misschien toch wel nuttig zou zijn – ik weet dan niet of we dat per se moeten vragen – dat er een breed, een globaal advies komt over dat lokale beleid, aangezien we in deze legislatuur toch al die decreten inzake jeugd, sport en cultuur hebben afgeschaft. Daar komt het toch op neer. Het zou dus goed zijn om een globaal advies te krijgen. Wij steunen ook wel de vraag naar dat Vlaamse actieplan of masterplan inzake culturele infrastructuur. Dat kan dan inderdaad ook wat breder worden bekeken. Ik zei het hier net: waarom ook

niet een kleine tentoonstelling organiseren in de ingang van een sporthal? Tenzij het een zwembad betreft, misschien, want dan zit je met een vochtprobleem.

Mevrouw Coudyser heeft ook verwezen naar het co-gebruik. Het is nuttig om dergelijke dingen op hun geheel te bekijken. Het is zeker interessant om de Vlaamse Bouwmeester, die specialist ter zake is, daarbij te betrekken.

Minister, u hebt gezegd dat het allemaal nog lang zou kunnen duren en dat het een groot werk is. Ik weet dat niet. Alleszins hebben grote steden een zicht op al hun infrastructuur. Het is kwestie om al die gegevens te verzamelen en de Vlaamse eraan te koppelen. Ik weet niet hoe het met de kleine gemeenten is gesteld. Ik durf daar geen uitspraak over te doen.

Kunt u toch min of meer een timing geven over wanneer het masterplan er zou kunnen komen?

De voorzitter: Mevrouw Segers heeft het woord.

Katia Segers (sp.a): Ik wil de mensen van de SARC, en met name van de deelsector Kunsten, bedanken voor het advies. Dat is zeer zinvol, ook naar aanleiding van de opmaak van onze respectieve programma's, want er staan een aantal pertinente zaken in.

Er is één ding dat noch mevrouw Coudyser noch de minister heeft aangehaald, namelijk het startpunt van dit advies. Ze zijn gestart vanuit de vaststelling dat sinds 2016 de middelen voor Cultuur niet meer worden geoormerkt en niet meer worden geïndexeerd. Ze hebben zich daar altijd tegen verzet. Ook zij hebben de vrees uitgedrukt dat door de schrapping van sectorale subsidies de hefbomen voor lokale cultuurwerkingen dreigen te verdwijnen. Om dat tegen te gaan, doen ze hier een aantal voorstellen die zeer zinvol zijn, zoals het masterplan voor culturele infrastructuur. Minister, daarover zei u in uw laatste zin: 'en dit allemaal binnen het beschikbare budget'.

Mevrouw Coudyser zegt dat we de lokale besturen niet loslaten, maar het is hun de afgelopen jaren wel bijzonder moeilijk gemaakt om blijvend in te zetten op cultuur en erfgoed.

Minister, ik heb geen verdere vragen voor u, maar ik wil toch opmerken dat wij ervoor gaan om in een volgende legislatuur te ijveren voor bijkomende zuurstof en ademruimte voor de lokale besturen, zodat zij hun culturele opdracht kunnen waarmaken.

De voorzitter: De heer Meremans heeft het woord.

Marius Meremans (N-VA): Een kwade geest zou kunnen denken dat er een een-tweetje is tussen de schrijver van dit advies en mevrouw Segers, maar dat moet dan natuurlijk een kwade geest zijn.

We hebben het hier maandag over gehad en er moet mij iets van het hart. Eerst en vooral vind ik dat de schrijver van dit advies een pen heeft met een zekere frustratie. Hij valt immers meteen een beslissing aan die is genomen door het parlement, door de meerderheid in het Vlaams Parlement, om cultuurmiddelen niet meer te oormerken. Dat is het eerste dat hij schrijft. 'We hebben het u gezegd en we zeggen het nog eens', dat is eigenlijk het advies dat ik hier krijg. Op een gegeven moment moet je erkennen dat het gaat om een beslissing die is genomen door een democratische meerderheid, waarmee je aan de slag moet.

Op pagina vier wordt geschreven: "Beide evoluties" – dus zowel het niet meer oormerken als de verschuiving van de provinciale middelen – "hebben een grote

impact op het gehele ecosysteem van de cultuursector en dit op korte én op langere termijn. Zo bijvoorbeeld voor wat betreft de spreiding van en participatie aan het professionele landelijke aanbod, de ondersteuning van (boven)lokale kunst- en erfgoedwerkingen en de doorstroming van talent en nieuwe initiatieven.” Dan vraag ik waar die studie is en waar die cijfers zijn. Heb ik iets gemist? Zijn er cijfers die ik niet heb? Is er een monitoring gebeurd? Als de adviesraad tegen mij zegt dat dit gebeurt, toon het mij dan. Ik zie het niet.

Het is ook raar dat op pagina vier staat: “De Vlaamse overheid heeft als taak om het recht op culturele en maatschappelijke ontplooiing, zoals vastgelegd in artikel 23 van de Grondwet, te waarborgen. In het kader van het wegvallen van het lokaal cultuurbeleid moeten lokale culturele basisrechten worden vastgelegd.” Ik heb ook hier iets gemist. Waar is het lokaal cultuurbeleid verdwenen? Betekent dit dan dat al die schepenen van Cultuur die in januari de eed zullen afleggen, geen beleid gaan voeren? En dan: “het wegvallen van het lokaal cultuurbeleid”: dat klopt gewoon niet. Alsof steden en gemeenten morgen geen lokaal cultuurbeleid meer zullen voeren! Dat staat hier duidelijk in de tekst.

Op pagina vijf lees ik: “De verantwoordelijkheid over jonge ambitieuze kunstenaars komt door het niet oormerken van de middelen volledig op de schouders van het lokale niveau en lokale beleidskeuzes te liggen.” Dat was voor een stuk vroeger ook al zo. Nu is er natuurlijk het Kunstendecreet. Er zijn de projectsubsidies. Er zijn ook projectsubsidies in het Bovenlokaal Cultuurdecreet. En we hebben de steun aan de intergemeentelijke samenwerking, waarvan ik verwacht dat die deels de regie zal opnemen en zal bekijken wat er leeft. Dat is mijn aanvoelen.

Ik ben het ermee eens dat de Vlaamse overheid niet mag terugtreden, maar ik wil nog eens zeggen dat de vraag vanuit alle partijen kwam, van burgemeesters en schepenen. Men vond Vlaanderen te zeer een keizer-koster en de gemeenten wilden meer vrijheid en minder planlast. Dat was de vraag en ik heb nooit iets anders gehoord. We hebben de lokale overheden die ruimte gegeven. Natuurlijk moeten we dat monitoren. Daarmee ben ik het eens. Natuurlijk moeten we de infrastructuur bekijken. Ook daarmee ben ik het eens. Maar dat moet deels gebeuren door de gemeenten zelf, op regionale basis. Ik geloof wel in regionale samenwerking met betrekking tot cultuur. Ik ben het ermee eens dat er allianties aangegaan moeten worden, maar laat ons de zaken eerst monitoren en bekijken wat er verschuift, alvorens er conclusies uit te trekken. Dat mis ik in het advies van de SARC.

De voorzitter: We kunnen de SARC ook uitnodigen als u dat debat wilt voeren.

Marius Meremans (N-VA): Zij hebben cijfers die wij niet hebben. Als zij studies hebben die wij niet hebben, dan zou ik die graag hebben. Als je conclusies trekt, dan moet dat op basis van iets gebeuren, dan moet je toch iets kunnen aantonen.

Bart Caron (Groen): Wat dat laatste punt betreft, wil ik wijzen op een inconsequentie van het beleid.

De vraag van mevrouw Coudyser is een zeer terechte vraag, dit thema moet echt aangesneden worden. Terecht indexeren wij de subsidies aan culturele erfgoedorganisaties in Vlaanderen. Dat zijn hoofdzakelijk openbare, gemeentelijke instellingen. Zij krijgen niet alleen een subsidieverhoging maar hebben zelfs altijd een indexering van de subsidiëring gekregen, en terecht.

Maar, mijnheer Meremans, dat doen we niet met de overgedragen middelen naar het Gemeentefonds uit het lokale cultuurbeleid. Die indexeren we niet. En als de index aan 2,5 procent doorgaat, is men in vijf jaar tijd 15 procent van de reële

waarde van de middelen die zijn overgedragen naar lokale besturen kwijt. Dat staat buiten de oormerking: of men die oormerkt of niet, het budget dat bij het Gemeentefonds is gereserveerd voor die culturele instellingen, zal in reële waarde verminderen.

Ik nodig u dan ook allemaal uit om er in de toekomst mee voor te vechten dat die middelen wel degelijk worden geïndexeerd. We doen het voor de musea, en geheel terecht, laat ons dat dan ook doen voor de cultuurcentra, de openbare bibliotheken en gemeentelijke initiatieven, in alle autonomie voor die lokale besturen trouwens, maar wij moeten ook onze verantwoordelijkheid opnemen: dat is Vlaams beleid.

Minister, wat de erfgoedcellen betreft, hebt u gezegd dat er een zekere grens is bereikt. Ik heb die zin niet goed begrepen. Mijn bezorgdheid is dat dit beleid niet wordt stilgezet en dat er toch een zekere groei kan zijn de volgende jaren. Ik hoop dat iedereen het ermee eens is dat het belang van die erfgoedcellen op termijn kan doorgroeien en dat er eventueel zelfs integratie en samenwerking mogelijk is met die andere vormen van intergemeentelijke culturele samenwerking, liefst in één structuur. Daar mag geen stop op gezet worden want dan krijgen we een tweesporenbeleid dat elkaar niet versterkt maar afremt.

De voorzitter: Minister Gatz heeft het woord.

Minister Sven Gatz: Als ik zei dat er een grens is bereikt, dan bedoel ik gewoon dat men het beschikbaar budget niet eindeloos kan laten verwateren. Ik heb dat ook al gezegd bij de vorige verdeling van het beschikbaar budget over de nieuwe erfgoedcellen. Ik denk dat we elkaar daarin wel verstaan.

Verder zal ik contact opnemen met de SARC in verband met de beschikbaarheid van dit advies op zijn website en met de suggestie om een advies in bredere zin te bekijken.

Wat de timing betreft, wil ik vragen om mijn departement de mogelijkheid te geven om samen met het team van de Vlaamse bouwmeester te bekijken wat haalbaar is. Met alle respect, vanuit een parlementaire stoel is het allemaal gemakkelijk gezegd en gedaan maar wanneer we engagementen inzake timing aangaan, moeten we er ook voor zorgen dat we die kunnen halen. Zodra dat overleg heeft plaatsgevonden, zal ik dat meedelen aan het parlement, maar dat kan ik nu nog niet zonder meer zeggen. Ik engageer me wel om daar inzicht en perspectief in te geven.

De voorzitter: Mevrouw Coudyser heeft het woord.

Cathy Coudyser (N-VA): Minister, ik apprecieer uw engagement om daarover te overleggen.

Wat die regisseursrol betreft, die wel degelijk wordt opgenomen om te monitoren en te stimuleren, zou het goed zijn om alle financiële inspanningen op te lijsten die we doen om rechtstreeks of onrechtstreeks de lokale besturen te ondersteunen. Ik denk aan de uitrol van het eengemaakt bibliotheeksysteem. We doen daar financiële inspanningen voor. Het is goed om op te lijsten welke bijkomende inspanningen we de afgelopen jaren, sinds het niet meer oormerken, hebben gedaan om financiële ondersteuning te geven aan de lokale besturen.

De voorzitter: De vraag om uitleg is afgehandeld.

VRAAG OM UITLEG van Marius Meremans aan Sven Gatz, Vlaams minister van Cultuur, Media, Jeugd en Brussel, over de verder geplande acties met betrekking tot het digitaleradiolandschap – 389 (2018-2019)

Voorzitter: de heer Bart Caron

De voorzitter: De heer Meremans heeft het woord.

Marius Meremans (N-VA): Enkele weken geleden lanceerde u bij de start van de Week van de Digitale Radio de resultaten van de nulmeting die werd uitgevoerd over het digitaal luisteren. De overgang van analoge naar digitale radio gaat gestaag verder. Een op de vijf Vlamingen luistert intussen digitaal. Dat betekent: via internet, digitale televisie of DAB+. Toch luistert maar 3 procent van de Vlamingen vandaag via DAB+. Er is dus nog wel wat werk aan de winkel.

Nu de nulmeting achter de rug is en de eerste promocampagne gelanceerd is, is het tijd voor actie. De stuurgroep die hiervoor samengesteld werd, is al een tijdje aan de slag. In het antwoord op de vraag van mevrouw Brouwers van 25 oktober in deze commissie, gaf u aan nog een aantal zaken met de stuurgroep te zullen gaan bespreken, namelijk de mogelijkheid om de stuurgroep uit te breiden met de kleinere spelers die op DAB+ zitten en de dekkingsmogelijkheid via DAB+ voor de lokale zenders.

Minister, hoe kijkt u terug op de digitale week? Werd volgens u voldoende de kaart getrokken van het uitgebreide aanbod op DAB+ tijdens de campagne? Hebben de grote spelers, en in het bijzonder de openbare omroep, zich aan de afspraak gehouden om neutrale boodschappen te brengen en niet het eigen aanbod specifiek in de kijker te zetten?

Welke acties stelt de stuurgroep op korte en lange termijn voorop?

Zullen ook de andere spelers voortaan nauwer bij het proces betrokken worden en in het bijzonder in de stuurgroep?

Is er voldoende dekkingsmogelijkheid via DAB+ voor de lokale zenders? Welke stappen wilt u hieromtrent nog verder nemen?

De voorzitter: Minister Gatz heeft het woord.

Minister Sven Gatz: Hoe kunnen we terugkijken op de Digitale Week? Ik heb – en hopelijk u ook – vastgesteld dat er in de media en vanuit de deelnemende omroepen toch wel de nodige aandacht besteed is aan DAB+ tijdens de bewuste week van 10 tot 16 november.

De stuurgroep Digital Radio Vlaanderen komt op 20 december 2018 opnieuw samen om de resultaten van de Week van de Digitale Radio te bespreken en te evalueren, en ook om de eerdere plannen, maar vooral de toekomstige planning van 2019 te bespreken. Jacqueline Bierhorst, die deze stuurgroep voorzigt, is momenteel bezig met alle input en resultaten te verzamelen, om ze op die dag voor te stellen.

Ik wil dus niet te veel voorop lopen op die vergadering door in deze commissie alle resultaten van de campagne op tafel te leggen, omdat het toch het beste is dat er eerst interne rapportering gebeurt, maar ik wil u wel al enkele elementen meegeven.

Er waren twee televisiespots, een bij het ontbijt en de andere in de wagen, en beide televisiespots werden uitgezonden via de televisiekanalen van de VRT, en ook van Mediaaan en van Mediahuis. Verder waren er de radiospots. Ook die zijn

uitgezonden op de radiokanalen van de omroepen. De printcampagne was via Gazet van Antwerpen, Het Belang van Limburg, Het Nieuwsblad en De Standaard te lezen. Ook online waren er banners van digitalradiovlaanderen.be op de websites van de betrokken omroepen en hun omroepkanalen.

Verder is er toch ook redactionele aandacht geweest op de radiokanalen van de VRT en op die van Mediahuis. De redactionele aandacht op Mediahuis wordt nog geïnventariseerd. Belangrijk om te vermelden is dat ook Radio Maria en Topradio redactionele aandacht aan DAB+ hebben besteed. Tevens waren er redactionele krantenartikelen in quasi alle Vlaamse kranten en ook online en op sociale media werd informatie over DAB+ gedeeld.

Over de extra verkoop van radiotoestellen tijdens die week hebben we nog geen informatie.

Samengevat ben ik tevreden met de media-aandacht die er geweest is. Dit kan, denk ik, een belangrijke eerste stap genoemd worden.

Dan is er de vraag naar de acties op korte en lange termijn. Ook dit maakt natuurlijk deel uit van de bespreking van de stuurgroep van 20 december, maar ik kan alvast mededelen dat de VRT en de commerciële zenders deze maand nog aandacht zullen besteden aan digitale radio.

Dit is toch wel belangrijk – en u zult het misschien ook al gemerkt hebben: enkele retailwinkelketens plannen campagnes met eindejaar en enkele voorzien kortingen op DAB+-toestellen. Het is de eerste keer dat dit gebeurt. Het gaat trouwens ook om toestellen die zowel FM als DAB+ kunnen ontvangen. Dat is belangrijk omdat het de verkoop van DAB+-toestellen kan aanzwengelen met de eindejaarsperiode en de bewustwording inderdaad ook verder kan vergroten.

Op langere termijn en voor volgend jaar zijn ook al diverse initiatieven gepland, onder meer met het Autosalon, maar ook dit wordt voorwerp van gesprek van de stuurgroep van 20 december.

Zullen andere spelers betrokken worden bij de stuurgroep? De deuren van Digital Radio Vlaanderen en van mijn kabinet, waar de vergaderingen plaatsvinden, staan wel degelijk hiervoor open. Andere spelers hebben – zo werd mij meegedeeld – al twee maal een uitnodiging ontvangen en ook deelgenomen aan vergaderingen van de stuurgroep. Daar kregen ze informatie over de stand van zaken en er werd ook gevraagd actief deel te nemen aan de promotie en uitrol van DAB+. Enkele hebben dit ook gedaan, zoals ik zei. Enkele andere radio-omroepen die via DAB+ uitzenden, nemen dit engagement dus wel degelijk op.

In verband met uw vierde vraag, over de dekkingsmogelijkheden van DAB+ voor lokale zenders, wil ik nog even in herinnering brengen dat het zuivere DAB+-spectrum, zijnde de multiplexen die verworven en bestemd waren voor DAB+, drie dekkingen of lagen bevat.

12A is toegekend aan de VRT. 11A werd in 2009 door de Vlaamse Regulator voor de Media (VRM) toegekend aan Norkring. 5A en 5D werden, na een kandidaatstellingsprocedure, recentelijk door de VRM aan Norkring toegekend.

Op korte termijn is er dus niet meer spectrum voor DAB+ beschikbaar dan geschetst. Maar niets belet een lokale radio-omroep om ook met Norkring een contract af te sluiten en om uit te zenden – weze het dan landelijk – op DAB+, zolang men natuurlijk op de 5A/5D-multiplex plaats zal hebben.

Daarnaast bestaat er ook nog kanaal 10. Kanaal 10 werd in 2009 eveneens door de VRM aan Norkring toegekend, maar dan voor Digital Video Broadcasting

Terrestrial (DVB-T). Die licentie geldt voor vijftien jaar, dus tot 2024. Ik ben in gesprek met Norkring om te bekijken of Kanaal 10 op termijn niet hergebruikt kan worden voor DAB+, waardoor vier multiplexen beschikbaar zouden komen. Zoals aangegeven tijdens de bespreking van de beleidsbrief, heb ik hun gevraagd een oefening rond lokale DAB+ op te maken. Dit is nog in uitvoering, daar is nog geen uitsluitsel over te geven.

Ik herhaal nog even het kader, dat is toch niet onbelangrijk. De lokale radio-omroepen hebben gekandideerd en kunnen kandideren, en een groot aantal onder hen hebben erkenningen gekregen voor FM-frequenties voor negen jaar, dus tot en met 2026. Hun focus ligt dus vandaag op FM. We hebben expliciet geen bijkomende verplichtingen inzake DAB+ willen opleggen. De grotere zendgebieden inzake FM bieden momenteel potentieel meer luisteraars en inkomsten aan, maar vereisen natuurlijk ook een aantal inspanningen, daar ben ik mij van bewust. De last om DAB+ uit te rollen en er mee een succesverhaal van te maken, ligt wel degelijk op de schouders van de grote jongens, als ik het zo mag noemen, maar wordt wat mij betreft niet uitgesloten voor de anderen, maar in een gefaseerde uitrol, zoals u weet.

We weten dat er bij sommige lokale radio's, maar niet bij alle, een vraag is om naar lokale DAB+ te kunnen gaan. Voor alle lokale radio-omroepen een eigen, individuele DAB+-frequentie plannen, met een verzorgingsgebied dat overeenkomt aan het FM-gebied, is vandaag niet mogelijk. Dat zal ook in de toekomst niet evident zijn. Dat is een kwestie van beschikbaar spectrum. We zullen dus eerder naar een zekere vorm van andere indeling van bedienings- of verzorgingsgebied moeten gaan. Wanneer bepaalde gebieden voor DAB+ gebruikt zouden kunnen worden door lokale spelers, zal er toch wel een samenwerkingsverband van telkens zes zenders moeten zijn om dat mogelijk te maken.

Dat kan dus interessant zijn – samenwerking is altijd interessant in mijn ogen.

Op termijn moet dus gekeken worden of en hoeveel spectrum er eventueel ter beschikking kan worden gesteld voor lokale radio-omroepen, maar het is momenteel te vroeg – zoals ook eerder aangegeven – om hierover definitieve uitspraken te doen. Maar we komen hier zeker op terug.

De voorzitter: De heer Meremans heeft het woord.

Marius Meremans (N-VA): Bedankt, minister. U hebt ons een hele boterham bezorgd. Eerst en vooral, wat de televisiespot betreft, kun je natuurlijk over smaken debatteren. Maar ik had niet het gevoel: wauw, we gaan naar DAB+, ik moet op die trein springen. Dat gevoel had ik niet, maar het kan ook aan mij liggen, natuurlijk.

Het was ook opvallend dat het DAB+-scherm in de autoradio verkeerd werd weergegeven, want de zenders worden in alfabetische volgorde gerangschikt, en dat was daar niet het geval.

Het is wel zo dat de aandacht voor DAB+ gecontinueerd moet worden. We hebben nu die week gehad, maar als we ervoor willen zorgen dat mensen overschakelen naar DAB+, dan moeten we daar aandacht aan blijven schenken en daar ruchtbaarheid aan blijven geven, want dat is volgens mij toch de intentie.

We zijn een paar weken later, en we zien dat de aandacht hiervoor bij de grote jongens toch wat verslapt is. Een makkelijk medium om daar blijvend informatie over aan te bieden is bijvoorbeeld een website. We hebben eens gekeken naar de websites van zenders die op DAB+ zitten, en je vindt daar toch weinig aandacht voor terug.

De VRT heeft op haar website bijvoorbeeld een pagina over DAB+, maar die gaat vooral over zichzelf op DAB. Radio 1 heeft bijvoorbeeld een interview met landgenoten uit Noorwegen, maar die vinden DAB+ eigenlijk niet zo goed. Klara heeft een pagina met algemene info. MNM heeft een pagina met een bericht van drie jaar geleden, waarin gezegd wordt dat FM binnen zes jaar zal verdwijnen. Bij Studio Brussel zien we hetzelfde als bij MNM. Medialaan heeft een algemeen artikel met een persmededeling. Bij Qmusic – hoe naar Q luisteren – staat DAB+ zelfs gewoon niet vermeld. Joe heeft een korte, duidende tekst. Radio Nostalgie heeft een kleine algemene tekst, en Radio Maria verkoopt op hun site DAB+-radio's. Daarmee is mijn aflat ook al onmiddellijk geregeld. Dat zal dan toch een paar weken minder in het vagevuur zijn. Ik zal er veel moeten kopen, wordt hier gezegd. (*Gelach*)

Vergeef me deze opsomming, maar daarmee wil ik toch maar zeggen dat het wel degelijk nodig blijft om die overgang naar DAB+ zwaar te promoten. Wat de stuurgroep betreft, werd dat zeer duidelijk uitgelegd – u zegt dat de deur openstaat voor andere spelers.

Ik denk dat de meeste mensen zelfs niet weten dat ze DAB+ in de wagen hebben. Daar is dus nog wel wat werk aan de winkel. Ik denk dat we toch ook meer de kaart van ons huis van vertrouwen mogen trekken, algemeen en niet louter op zichzelf. Dat ondersteunen we ook volop met de beheersovereenkomst. Dat geef ik gewoon maar mee, we gaan dat zeker en vast blijven opvolgen.

De voorzitter: Minister Gatz heeft het woord.

Minister Sven Gatz: Ik bedank in elk geval collega Meremans voor de ambachtelijke aanpak om alle websites te screenen, en om inderdaad een aantal pijnpunten blootgelegd te hebben. Dat is interessant parlementair werk – dat zeg ik zonder ironie. Ik hoor ook altijd maar één klok die mij centrale informatie geeft. Maar als we wat dieper gaan kijken, dan zien we toch wel dat er inderdaad nog verbetering mogelijk is. We zullen die opmerkingen ook meegeven aan de stuurgroepen, dat lijkt me toch wel wenselijk. Het is een beetje contradictorisch om een – volgens mij – goede centrale campagne te hebben, maar dan op deeldomeinen soms nog met partiële informatie van drie jaar geleden te werken, of soms geen informatie aan te bieden. Men zal dat dus toch nog wat structureler moeten aanpakken.

Ik denk verder dat het interessant kan zijn om een opvolgingsvraag te hebben na de kerstkalkoen, om te kijken wat de vergadering van 20 december heeft opgeleverd, en hoe men gefaseerd en met een zekere frequentie – want dat is inderdaad belangrijk – de campagne verder gestaag inhoud en vorm kan geven. Want daar zal het tenslotte om te doen zijn.

De voorzitter: De vraag om uitleg is afgehandeld.